

SOS! Тревожни новини за биоразнообразието на земята

Васил Големански

Поради своята изключителна значимост тези проблеми вече от десетилетия са във фокуса на Организацията на обединените нации (ООН) и на голям брой международни научни и обществени организации и форуми в света.

Първата важна следвоенна световна инициатива на ООН за оценка и опазване на съвременното състояние на биологичното разнообразие на Земята бе историческата Конференция на ООН в Рио де Жанейро (3 – 14. VI. 1992 г.), която е ратифицирана досега от над 180 страни в света, включително и Република България. Тя стимулира както големите международни организации и съюзи като Международния съюз за биологични науки (IUBS), Световния съюз за защита на природата (IUCN), Глобалната програма за инвазивните видове (GISP), Програмата на Обединените нации за околната среда (UNEP) и др. за изучаване

Един от глобалните проблеми пред съвременното човечество е опазването на биологичното разнообразие на нашата планета. Той, както и климатичните промени, замърсяването на атмосферата и водите, свръхнаселението и изчерпването на природните ресурси, са от жизнено значение за бъдещето съществуване на човечеството.

и защита на биологичното разнообразие на планетата, така и отделните държави членки на Световната организация. Резултат от тази важна международна инициатива бе първата комплексна меж-

дународна научна програма **DIVERSITAS (1991 – 2004)**, която приключи с оценка за биологичното разнообразие на нашата планета в края на 20 и началото на 21 в., идентифицира някои от основните заплахи за съществуването му и предложи мерки за неговото възстановяване и устойчиво развитие. Един от основните и особено важни резултати, получени от реализацията на тази програма, бе установяването на възможно най-точния брой на видовете – вируси, бактерии, растения, гъби и животни, описани в науката до края на 20 в. в резултат на усилията на около 18 000 таксономи от целия свят. Общият брой на видовете от посочените организми

групи в света, научно описани, документиран и регистриран в Световните бази данни до 2004 г., бе 1 650 111 вида, а предполагаемият брой видове на Земята бе изчислен на около 6 000 000 вида. Независимо от предложените в програмата мерки за опазване на планетарното биоразнообразие, натискът върху природната среда и специално върху биологичното разнообразие, продължи да се увеличава и през изминалите вече две десетилетия в научните списания и докладите на международни форуми ежегодно се регистрират стотици нови случаи на изчезване на голям брой видове растения и животни от всички континенти.

Това системно и прогресивно намаляване на биологичното разнообразие в световен мащаб от началото на 21 в. наложи започването на нова, по-всеобхватна инициатива на ООН за извършването на повторна актуализирана оценка на биоразнообразието на Земята. За тази цел, през 2004 г., бе организирана и финансирана широка международна инициатива, обявена като **„Междуправителствена научно-стратегическа платформа за биоразнообразие и еко-**

Черен носорог (Diceros bicornis) – изчезнал след 2006 г.

системни услуги” („Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services” – IPBES). В тази нова инициатива на ООН са включени 145 международни учени и експерти от 132 страни в света, които в продължение на 15 години са анализирали състоянието и проблемите на световното биоразнообразие с цел актуализиране на мерките за неговото опазване в бъдеще. Програмата приключва до края на 2019 г. и през м. април в Париж бе представен Прегварителен доклад за извършеното през изминалия 15 годишен период. В преам-

бюла на доклада е посочено, че той е изготвен след анализ на около 15 000 научни публикации и правителствени източници по проблемите на биоразнообразието от над 130 страни в света и обхваща период от около 50 години. Положителен резултат от новата инициатива на ООН е, че броят на видовете организми, които се предполага да живеят на Земята е с около 2

Морска крава (Hydrodamalis gigas) – изчезнал през 20 в.

милиона повече в сравнение с данните, представени от програмата DIVERSITAS, което е резултат на значителните усилия на хиляди специалисти таксономи върху различните организмови групи от вирусите до човека, които изучават съвременното биологично разнообразие на нашата планета.

Предварителният доклад на IPBES, представен в Париж през м. април, т.е., отново предизвиква сериозна тревога не само сред учените и политиците, но и в обществото. В много международни научни списания и медии се появиха и първите съобщения и анализи с обезпокоителни данни от доклада и мрачни прогнози за бъдещето на нашата планета. Очаква се пълният доклад да бъде в обем около 1500 страници, подкрепен с много конкретни факти за

Тасманийски тигър (Thylacinus cynocephalus) – изчезнал след 1936 г.

отделните страни и континенти. За информация на нашите читатели ще приведем някои от най-важните констатации и препоръки, съдържащи се в предварителния доклад на IPBES, които предстои да бъдат сериозно анализирани в бъдеще в окончателния доклад и от съответните органи на ООН.

Президентът на IPBES сър Робърт Уотсън (Sir Robert Watson) още в началото на доклада отбелязва с тревога: „Здравето на екосистемите от които зависим, както и на всички други видове организми, се руши по-бързо от всичко познато досега. Ние сме на път да разрушим фундаменталните основи на нашите икономики, на средствата за съществуването ни, на сигурността на прехраната, здравето и качеството на живот в целия свят“. В преамбюла на доклада се посочва още, че съвременното човечество е повлияло съществено и

Тюлен монах – изчезнал от Черно море

Европейска норка (Mustela lutreola) – изчезнал от България след 1950 г.

негативно вече на над 75% от сушата на Земята и на около 66% от океаните и моретата, което е сериозна заплаха и за неговото нормално съществуване. Изчезването на голям брой съвременни видове организми е от десетки до стотици пъти по-бързо отколкото е било през последните 10 милиона години! Според приведените данни в доклада за периода от последните 50 години критично застрашени от изчезване са вече около 40% от земноводните животни на Земята, 33% от морските бозайници, 33% от акуловите риби и рифообразуващите корали и около 10% от насекомите, които са основните опрашители на растенията. През този сравнително кратък период от време, по-точно от 1970 г. досега, човешката популация се е увеличила от 3.7 милиарда до 7.6 милиарда! Общият брой на критично застрашените от окончателно изчезва-

не видове организми на планетата вече се изчислява на около 1 милион! Под подобно тревожно заглавие е публикувана и първата информация за доклада на IPBES в известното международно списание ScienceNews от м. април, 2019 г.: – „**1 million species are under threat**“.

Кои са основните причини за тревожното намаляване на биологичното разнообразие на Земята през последния

половин век и сериозните заплахи за неговото бъдеще? Според авторите на проучването основна причина за тревожното намаляване на биологичното разнообразие на Земята на сушата е **загубата на местообитания или хабитату (habitats)** за голяма част от видовете растения и животни през последните десетилетия. Около 75% от сушата на планетата вече е силно променена,

Малък тетрев (Tetrao tetrix) – изчезнал в България след 1950 г.

Малка дронла (Tetrax tetrax) – изчезнала в България след 1977 г.

а урбанизираната площ в световен мащаб само от 1992 г. досега е увеличена над 100%. И всичко това е за сметка главно на старите гори и влажните зони с цел увеличаване на площите за земеделски култури. Нови данни показват, че от горите в световен мащаб са останали вече само 68% от заеманите от тях площи преди и през изминалия век, а само за периода от 1980 – 2000 г. площите за земеделски цели са увеличени с над 100 милиона хектара. Като негативни примери се сочат райони и страни от Югоизточна Азия, където площите се обезлесяват и използват предимно за плантации за добиване на палмово олио и в Централна Америка, където горите се изсичат основно за животновъдни ферми.

Втората основна причина за тревожното обедняване на планетарното биоразнообразие е **свърхуловът на морски организми** и разрушаването на подводните местообитания на морските животни и растения. Индустриалният риболов се разширява ежегодно в нови географски региони и вече обхваща над 55% от Световния океан, включително в Арктика и Антарктика. Кон-

статирано е, че от началото на 21 в. значителна част от рибните улови – около 33%, надвишават допустимите норми за поддържането на екологична устойчивост на рибните популации и водят до намаляване на възпроизводителните им възможности. Особено сериозно заплашени от свърхулов в световен мащаб са всички видове акулови риби, рибата тон, писията и бентосните риби и гр. По време на океанския риболов и днес жертви стават и много други видове морски обитатели като делфини, морски костенурки и гр., чиито популации също вече са силно редуцирани.

Особено тревожно е **прогресиращото замърсяване на сушата, океаните и моретата** с пластмасови отпадъци и различни замърсители от индустриален и битов характер. В доклада се привеждат данни, че от пластмасови замърсители, само от 1980 г. досега, са били заsegнати в различна степен най-малко 267 вида морски животни, от които 86% морски костенурки, 44% морски птици и 43% морски бозайници. Почти ежесечно в научните списания и в медиите се публикуват снимки от различни страни и континенти на изхвърлени от морето трупове на китове, делфини, костенурки и гр., в стомасите на които са намерени огромни количества най-различни пластмасови отпадъци.

Важен негативен фактор, особено за локалното биоразнообразие в отделни страни и региони са и **инвазивните видове организми**. Като инвазивни организми, или видове нашественици, се означават чуждестранни организми, проникнали случайно или с помощта на човека в нови страни и територии, намират в тях благоприятни условия и липса на естествени неприятели, започват да се развиват масово и даже

да причиняват катастрофални промени в природата и екологичното равновесие в новите местообитания. За пример ще припомним проникването на филоксерата през 1863 г. в Европа и унищожаването от нея на местното лозарство в целия континент, проникването на Колорадския бръмбар в Европа и България през 1876 г., нашествието на тихоокеанския охлюв Рапана в Черно море през 50-те години на 20 в. и редуцирането на черната мига пред българските брегове и много други. По данни от доклада на IPBES, броят на инвазивните видове растения и животни в световен мащаб се е увеличил от 1970 г. досега около 70%. Затоплянето на климата на Земята с 1°C през последните десетилетия, както и прогресивното увеличаване на търговията и туризма в световен мащаб, неминуемо ще увеличи броя и въздействието на инвазивните организми върху локалното биоразнообразие в много региони в света.

Странджански дъб (Quercus thracica) – изчезнал в България след 2009 г.

Четинест жълт кантарион (Hypericum setiferum) – изчезнал в България след 2014 г.

Окончателният доклад на IPBES се очаква да бъде представен на съответните органи на ООН до края на настоящата година. Надеждите и очакванията на човечеството са за бърза и по-ефективна реакция на световната организация за опазване на биологично разнообразие на Земята, от което в значителна степен зависи и крехкото екологично равновесие

между Природата и Човека. Нека не забравяме пророческите думи на индианския вожд Сиатъл в обръщението му до американския президент Франклин Пиърс през 1855 г.: „...Изчезнат ли животните, човекът би умрял от велика самота на духа. Каквото и да се случи на животните, то винаги се случва и на човека... Всички неща са свързани... Запазете спомена за Земята такава, каквато е... И с всичката ваша сила, с целия ваш дух, с цялото си сърце я запазете и за вашите деца...” ■